

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ УРБАНІЗОВАНИХ ПРОСТОРІВ

О. Сільник, к. арх.

ORCID ID: 0000-0003-4546-3319

Р. Сільник

ORCID ID: 0000-0002-5586-5605

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2020.21.084>

Сільник О., Сільник Р. Особливості розвитку сільських поселень Західної України під впливом урбанізованих просторів

У статті висвітлено потенційні напрями планування та забудови сільських поселень, що перебувають під впливом розвитку урбанізованих просторів. Встановлено основні закономірності та чинники впливу урбанізованих просторів на сільські поселення. Виділено елементи, які необхідно враховувати на сучасних етапах урбанізації та субурбанізації. Враховуючи сучасні методи забудови та розпланування сільських і міських поселень, які є взаємозалежними, слід встановити основні тенденції й напрями розвитку їхніх функцій і планувальних частин. Водночас варто врахувати вплив великих міст на довколишні території, що має культурно-соціальний характер.

У сільському середовищі відбувається низка змін як у господарській діяльності, так і в житлово-побутовому спектрі. Міста, прилеглі до сіл і малих поселень, розширюють свої території, заповнюючи сільські простори виробничими, складськими, відпочинковими територіями, що у свою чергу відображається як на планувальній, так і на побутовій структурі. Проаналізувавши процеси, виявлено, що для визначення потенційних напрямів розвитку сільських поселень, що перебувають під впливом розвитку урбанізованих просторів, доцільно встановити основні закономірності та чинники впливу на сільські поселення.

Незворотні містобудівні процеси, що зумовлюють витіснення аграрного сектору урбанізованим простором, відбуваються сьогодні нерівномірно й безсистемно. Доречними в таких ситуаціях є процеси, за яких формуються нові території для землеробської діяльності вже міських мешканців, консервації та реконструкції певних частин аграрного простору. Під час активного процесу субурбанізації важливо зберегти цінні ділянки для сільськогосподарського виробництва та встановити певні буферні зони для оптимальної адаптації як аграрного, так і урбанізованого середовища.

Містобудівні процеси, що сприяють витісненню агропромислових територій, є незворотними. Варто встановити чіткі пріоритети та виявити планувальні прийоми для оптимального поєднання як урбанізованих, так і аграрних просторів. Такі процеси диктують низку заходів, спрямованих, з одного боку, на детальне вивчення наявної матеріальної бази, а з іншого – на прогнозування та складання планувальних містобудівних моделей для максимального висвітлення і врегулювання процесу розвитку територій.

Ключові слова: сільські поселення, планування та забудова, урбанізований простір, місто, архітектурно-планувальні особливості, напрями розвитку сільських поселень, вплив урбанізованих просторів.

Silnyk O., Silnyk R. Peculiarities of development of rural settlements in the Western Ukraine under the impact of urban spaces

The article considers potential areas for planning and development of rural settlements under the influence of urban spaces development. The work established the basic laws and factors of influence of urban areas on rural settlement. The elements that must be considered in the modern stages of urbanization and suburbanization are identified. Considering modern methods of construction and design of rural and urban settlements are interdependent, it is necessary to install the main trends and directions of development of their functions and planning parts. However, one should consider the impact of large cities on the surrounding area that has a cultural and social nature. As a result, in the rural environment there is a number of changes in the economic activity and housing spectrum. City adjacent to villages and small settlements are expanding their territory by filling in the rural expanses of industrial, warehouse, recreational areas, which in turn are reflected in the planning structure and the household. Having analyzed the processes, it is revealed that to determine the potential directions of rural settlements development under the influence of urban spaces development, it is advisable to determine the main patterns and factors influencing rural settlement.

Irreversible urban processes that contribute to displacement of the agrarian sector of the urbanized space occurring at this stage is uneven and unsystematic. In such situations, the relevant processes are those, which establish new areas for agricultural activities for urban residents, conservation and reconstruction of certain parts of the agricultural space. During the active process of suburbanization, it is important to preserve valuable land for agricultural production and to establish specific buffer zones for optimum adaptation to the agricultural and urban environment.

Urban processes that contribute to displacement of the agricultural areas are irreversible. It is necessary to set clear priorities and to identify planning techniques for the optimal combination as urbanized and agricultural areas. These processes dictate the number of actions which are aimed at a detailed study of the existing material base on one hand, and the forecasting and planning preparation of urban development models for maximum illumination and resolution of process development on the other hand.

Key worlds: rural settlements, planning and construction, urban space, city, architectural and planning features, directions of rural settlements development, influence of urban spaces.

Постановка проблеми. Сучасні методи забудови та розпланування сільських поселень мають кілька напрямів, що залежать від низки чинників. Водночас великі міста мають тенденцію до розширення територіального й соціального впливів на довколишні території. Унаслідок розвитку міського розвитку відбувається низка змін як у господарській діяльності, так і в житлово-побутовому спектрі прилеглих до них малих поселень. Для визначення потенційних напрямів розвитку сільських поселень, що перебувають під впливом розвитку урбанізованих просторів, доцільно встановити основні закономірності та чинники впливу на сільські поселення, що перебувають під впливом урбанізованих просторів.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати особливості архітектурно-планувального розвитку сільських територій, висвітлити чинники впливу на планувальну структуру сіл під впливом урбанізованих просторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку архітектури та планування сільських поселень присвячено низку досліджень як у радянський період, так і серед сучасних дослідників на вітчизняному й закордонному просторі [1–10]. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень у плануванні сіл висвітлено в дослідженні М. Габреля [2]. Особливостям розвитку сільських поселень у XIX ст. присвячено дослідження Л. Гнесь [3; 4], напрямкам розвитку розпланування урбанізованих просторів – дослідження багатьох науковців [1; 2; 9; 10]. Проте варто зазначити, що тенденції розвитку планувальних структур сучасних сільських поселень на сьогодні ще мають багато невисвітлених спектрів.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи сучасний просторовий розвиток населених пунктів, варто виокремити два основні напрями розпланування й забудови сіл. Перший – напрям, за якого економіка поселень переважно залежить від сільського господарства, розташованого на певних

відстанях від великих урбанізованих просторів. Другий стосується поселень, розташованих поряд із великими містами та значною мірою пов'язаних у своїй господарській діяльності й побуті із сусідами – урбанізованими просторами.

Аналізуючи будь-яке сільське поселення, доцільно розглядати його як сукупність географічної, історичної, соціально-культурної, психологічної та інших відмінностей. Загалом можна виокремити кілька основних напрямів розвитку, а саме: архітектурно-планувальний, культурно-побутовий та господарський. Усі напрями взаємопов'язані, тож занепад одного з них призводить до втрати інших. Якщо почати розглядати населений пункт з боку господарської діяльності, тут варто вказати на складний шлях розвитку українського агропромислового комплексу. Низка політичних експериментів у радянський період згубно вплинула на стан сільського господарства. Знищення безлічі сіл, переосмислення особистої селянської господарки за рахунок організації великих колгоспних господарств, перекоси зі спеціалізацією призвели до чималих втрат і руйнувань у цій галузі.

Сучасний підхід до розвитку сільського господарства відображається в новому ставленні як до селян, так і до їхніх побуту й зайнятості. Із мінімізацією втручання держави в агропромисловий комплекс водночас розширюється можливість місцевих господарств з урахуванням кліматично-територіальних, соціальних, ментальних особливостей. У свою чергу такий підхід сприяє розвитку й культурно-побутової бази сільських населених пунктів.

Одним із важливих аспектів є розташування сільського господарства в містобудівній групі поселень. Сусідство з активними комунікаціями, містами, лісовими масивами чи курортно-заповідними зонами по-різному впливає на принципи ведення господарства та життя місцевих мешканців.

Сільські поселення, розташовані в радіусі 30 кілометрів від великих міст, мають тенденцію до зміни виду господарської діяльності. У межах сіл та поселень з'являються території з відпо-

чинковим значенням – санаторії, готелі, рекреаційні чи туристичні комплекси. Наприклад, відпочинкові комплекси у Львівській області – смт. Івано-Франкове, смт. Брюховичі, с. Давидів.

Окреме місце посідають садиби, обладнані під агротуризм, що досить поширено в Західній Україні.

Такі комплекси створюють робочі місця для місцевих мешканців та певним чином впливають на розпланування всього поселення за рахунок набору туристичних осередків і необхідної інфраструктури.

Забудова складськими чи виробничими будівлями на території сільських рад також має певний вплив на діяльність населення, спонукає до зменшення площі сільськогосподарських угідь (села Малехів, Муроване, Підбірці тощо).

Розвиток функціональних елементів села з промисловим чи відпочинковим характером призводять до занепаду інших сільськогосподарських функцій. Значне підвищення рівня освіти селян, яке супроводжується відповідними змінами умов праці, часто призводить до посилення міграційного процесу. Самі поняття «село», «сільський простір» – категорія просторова. Виокремлюються характерні ознаки цього простору: специфічність, відкриті краєвиди, відносно низький рівень заселення, основна більшість мешканців займається сільським господарством, традиційний і близький до природного стиль життя, екстенсивне використання землі, розріджена забудова. У міжнародній статистиці прийнято вважати сільською місцевістю територію зі щільністю населення 100–150 осіб на квадратний кілометр [2]. Сучасне явище субурбанізації, за якого припинилось зростання населення в центрах міст і зростає щільність мешканців у приміських зонах та сусідніх поселеннях, сприяє поступовому вливанню сіл у міський простір.

Створення нових житлових кварталів для забезпечення житлом мешканців сусідніх міст має окреме значення у формуванні забудови сільських поселень. Створюються житлові осередки, спрямовані на мешканців, що не ведуть сільського способу життя. Присадибні ділянки зазвичай невеликих розмірів і мають декоративний характер. Досить часто створюються квартали з блокованих будинків із мінімальним прибудинковим простором та щільним характером забудови. Планують їх зазвичай на околицях населених пунктів, інколи вони мають власну культурно-побутову інфраструктуру.

Наявність нових житлових кварталів у наявних поселеннях впливає не лише на розпланування самих ділянок, а й на структуру всього поселення за рахунок створення додаткових функціональних зон на території всієї сільської ради. Сільські поселення поступово набувають міського характеру.

Відкриваються нові містобудівні етапи, що сприяють до витіснення аграрного сектору урбанізованим простором. Доречними в таких ситуаціях є процеси, за яких формуються нові території для землеробської діяльності вже міських мешканців, консервації та реконструкції певних частин аграрного простору. Під час активного процесу субурбанізації важливо зберегти цінні ділянки для сільськогосподарського виробництва та встановити певні буферні зони для оптимальної адаптації як аграрного, так і урбанізованого середовища.

Висновки. Сучасні напрями впливу урбанізованих просторів на довколишні поселення мають своєрідний характер, що змінює напрям діяльності сілких мешканців та особливості побуту, що відображається в забудові та розплануванні. Доцільність прогнозування розвитку поселень дає змогу врегулювати напрями забудови й особливості взаємозв'язку між різними типами забудови й побуту. Відповідні архітектурно-планувальні заходи дадуть змогу в подальшому встановлювати чіткі напрями як територіального розвитку, так і господарської діяльності, для оптимального використання природних ресурсів.

Бібліографічний список

1. Вентурі Р., Скотт Браун Д., Айзенур С. Уроки Лас-Вегаса. Забутий символізм. Strelka Press, 2015.
2. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. Київ: А.С.С., 2004. 395 с.
3. Гнесь Л. Проблеми розпланування сельбищних територій сільських поселень у сучасних ринкових умовах. *Досвід та перспективи розвитку міст України теорія і практика прийняття містобудівних рішень*: наук.-техн. збірник. 2012. Діпромісто. № 22. С. 222–232.
4. Гнесь Л. Природно-ландшафтні чинники у розплануванні українського села. *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2017. № 18. 131 с.
5. Кассіна Н., Дабаган І., Соколов С. Благоустрій сільських населених місць. Київ: Будівельник, 1984.

6. Лоїк Г., Шульга Ю. Село українська архітектурна традиція. *Архітектура*: зб. наук. праць. 2003. № 486. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2003. С. 348–359.

7. Маханько Б. А., Моисеева С. Б., Плотникова А. С. Архитектурно-планировочная структура общественных центров сельских поселков. Москва: Стройиздат, 1982.

8. Петришин Г. П. Мале місто у структурі організації розвитку сучасного міста. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: архітектура*. 2008. № 632. С. 1860–193.

9. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посіб. 2-е вид. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. 366 с.

10. Рыбчинский В. Городской конструктор. Идеи города. Strelka Press, 2015.

Стаття надійшла 06.12.2019